

10. Пироженко О.С. Спеціальна конфіскація: загальні аспекти та еволюція вітчизняної кримінально-правової думки. Вісник кримінологічної асоціації України. 2015. № 3 (11). С. 70–79.
11. Цимбалюк В.І. Правова природа спеціальної конфіскації. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2014. № 2 (10). С. 11–14.
12. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: монографія. К.: Юрисконсульт, 2006. 1048 с.
13. Демидова Є.Є., Пономаренко Ю.А. Щодо конфіскації майна як виду покарання. URL: <http://www.lex-line.com.ua/?go=fuiiarticle&id=303> (дата звернення: 26.07.2018).
14. Кондра О.Я. Проблеми правової природи «спеціальної конфіскації» у кримінально-правових санкціях. URL: <http://radnuk.info/statti/558-krumino1og/15366-2011-01-23-02-03-02.html> (дата звернення: 26.07.2018).
15. Горбачова І.М. Заходи безпеки в кримінальному праві (порівняльно-правовий аналіз): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08; Одеська національна юридична академія. Одеса, 2008. 20 с.
16. Ковальова С.С., Шпак Ю.С. Кримінально-правовий статус спеціальної конфіскації. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2015. Вип. 213. Ч. 1. С. 217–224.
17. Собко Г.М. Конфіскація за кримінальним законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08; Інститут держави і права імені В.М. Корецького. Київ, 2008. 20 с.
18. Карпов К.Н. Иные меры уголовно-правового характера как средство противодействия совершению преступлений: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08; Омская академия МВД РФ. Омск, 2011. 322 с.

УДК 344.13

ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТІВ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

FEATURES OF SUBJECTS OF SOLDIERY CRIMES ON LEGISLATION OF UKRAINE

Карпенко М.І.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права,
кримінології, цивільного та господарського права
ВНЗ «Національна академія управління»*

У статті аналізуються особливості, що характеризують суб'єктів військових злочинів, які передбачені національним законодавством України. Констатується той факт, що їхні ознаки передбачені низкою актів законодавства, а не лише Кримінальним кодексом України. Серед таких актів – правові норми військового права як комплексної галузі юридичної науки.

Ключові слова: злочини проти встановленого порядку несення військової служби, військові злочини, склад злочину, об'єктивна сторона, суб'єкти військових злочинів.

В статье анализируются особенности, характеризующие субъектов воинских преступлений, которые предусмотрены национальным законодательством Украины. Констатируется тот факт, что их признаки предусмотрены рядом актов законодательства, а не только Уголовным кодексом Украины. В числе этих актов – правовые нормы военного права как комплексной отрасли юридической науки.

Ключевые слова: преступления против установленного порядка несения военной службы, воинские преступления, состав преступления, объективная сторона, субъекты воинских преступлений.

Features, that characterize the subjects of soldiery crimes, that is envisaged by the national legislation of Ukraine, are analysed in the article. Established circumstance that their signs are foreseen the row of acts of legislation, but not only Criminal code of Ukraine. In the number of the real acts the legal articles of war as a complex area of legal science.

Key words: crimes against set order of execution of military service, soldiery crimes, corpus delict, objective side, subjects of soldiery crimes.

Постановка проблеми. Аналіз правових норм військового і кримінального права висвітлює низку особливостей, які стосуються характеристики ознак, притаманних суб'єктам злочинів проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби. Ситуація стосується тих ознак спеціального суб'єкта, які недостатньо відображені в кримінальному законі, тому потребують додаткового висвітлення.

Стан опрацювання. Дослідженню питань характеристики суб'єктів військових злочинів присвятили свої наукові праці Г.В. Андрусів, В.М. Білоконов, В.П. Бодаєвський, В.В. Бондарев, В.О. Бугаєв, С.І. Дячук, М.І. Карпенко, В.І. Касинюк, Т.Ю. Касько, В.А. Клименко, Є.С. Ковалевська, Ю.Б. Курилюк, В.В. Кухар, С.Б. Леонов, А.Р. Мухамеджанова, А.М. Ониськів, В.О. Навроцький, М.І. Панов, Є.Б. Пузиревський, М.М. Сенько, О.С. Ткачук, М.С. Туркот, М.І. Хавронюк, С.О. Харитонов, І.О. Харь, Г.І. Чангулі й інші вчені.

Крім того, ці питання аналізувалися фахівцями в коментарях до відповідних статей Кримінального кодексу

України, в інших публікаціях практичних працівників, у судових рішеннях щодо конкретних кримінальних проваджень (кримінальних справ). Проте залишаються окремі питання, які потребують додаткового всебічного аналізу і висвітлення.

Метою статті є подальший аналіз і розкриття особливостей, які характеризують окремі аспекти, притаманні суб'єктам військових злочинів, та їх представлення для обговорення широкого загалу фахівців у цій царині законодавства.

Виклад основного матеріалу. Згідно зі ст. 401 Кримінального кодексу (далі – КК) України, суб'єктами військових злочинів можуть бути військовослужбовці, а також військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів.

Військовослужбовцями є особи, які проходять військову службу в Збройних силах України, інших утворених відповідно до законів України військових формуваннях, а також у правоохоронних органах спеціального призначення, Державній спеціальної служби транспорту, Державній

служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, посади в яких комплектуються військовослужбовцями (ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»).

Згідно зі ст. 15 зазначеного Закону України, на строкову військову службу призиваються придатні для цього за станом здоров'я громадяни України чоловічої статі, яким до дня відправлення у військові частини виповнилося 18 років, та старші особи, які не досягли 27-мирічного віку і не мають права на звільнення або відстрочку від призову на строкову військову службу. У ст. 20 цього Закону передбачені вік та інші умови прийняття на військову службу за контрактом.

Зокрема, на військову службу за контрактом приймаються громадяни, які пройшли професійно-психологічний відбір і відповідають установленим вимогам проходження військової служби:

– особи рядового складу, які проходять строкову військову службу або військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, громадяни призовного віку, які мають вищу, професійно-технічну, повну або базову загальну середню освіту, військовозобов'язані, резервісти, які не мають військових звань сержантського, старшинського й офіцерського складу, та жінки з відповідною освітою віком від 18 до 40 років – *на військову службу за контрактом осіб рядового складу;*

– військовослужбовці, які проходять строкову військову службу або військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, особи рядового складу, які проходять військову службу за контрактом, громадяни призовного віку, які мають вищу, професійно-технічну або повну загальну середню освіту, військовозобов'язані, резервісти, які не мають військових звань офіцерського складу, та жінки з відповідною освітою та спеціальною підготовкою віком від 18 до 40 років – *на військову службу за контрактом осіб сержантського і старшинського складу;*

– особи з повною загальною середньою освітою віком від 17 років до 21 року, зокрема ті, яким 17 років виповнюється в рік початку військової служби, військовослужбовці, резервісти та військовозобов'язані віком до 23 років, які мають повну загальну середню освіту та не мають військових звань офіцерського складу, у разі зарахування їх на перший та наступні курси навчання, а також особи віком до 25 років, які мають базову вищу освіту, у разі зарахування їх на випускний курс навчання – *на військову службу (навчання) курсантів вищих військових навчальних закладів або військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів, та військовослужбовці, які проходять військову службу за контрактом, віком до 30 років – на військову службу (навчання) курсантів вищих військових навчальних закладів або військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку осіб на посади сержантського та старшинського складу;*

– військовослужбовці, які закінчили вищі військові навчальні заклади або військові навчальні підрозділи вищих навчальних закладів та яким присвоєно військове звання офіцерського складу, – *на військову службу за контрактом осіб офіцерського складу;*

– особи сержантського і старшинського складу, які проходять військову службу за контрактом або військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, мають вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче бакалавра, пройшли (у разі потреби) курс військової підготовки за напрямом, що відповідає профілю службової діяльності, зокрема ті, які проходять службу у військовому резерві, з одночасним присвоєнням первинного військового звання офіцерського складу, – *на військову службу за контрактом осіб офіцерського складу;*

– офіцери запасу, які не досягли граничного віку перебування на військовій службі, – *на військову службу за контрактом осіб офіцерського складу;*

– особи офіцерського складу, які перебувають на кадровій військовій службі, – *на військову службу за контрактом осіб офіцерського складу;*

– особи офіцерського складу, які проходять військову службу за призовом, службу у військовому резерві та військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, – *на військову службу за контрактом осіб офіцерського складу* [1].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», військовий обов'язок не поширюється на іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні. Водночас у передбачених законом випадках іноземці й особи без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України, можуть у добровільному порядку (за контрактом) проходити військову службу у Збройних силах України. За таких умов вони стають суб'єктами військових злочинів у разі їх вчинення.

Військовозобов'язаними є особи, які перебувають у запасі для комплектування Збройних сил України й інших військових формувань на особливий період, а також для виконання робіт із забезпечення оборони держави (ч. 9 ст. 1 зазначеного Закону), яких періодично призивають на навчальні (або перевірні) та спеціальні збори (ст. 29 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу»).

Із травня 2006 р., коли набула чинності нова редакція Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», передбачено таку категорію громадян України, як резервісти, тобто військовозобов'язані, які в добровільному порядку проходять службу у військовому резерві Збройних сил України й інших військових формувань (ч. 9 ст. 1 Закону). Резервісти проходять підготовку та збори відповідно до програми підготовки резервістів Збройних сил України в порядку, встановленому положеннями про проходження громадянами України служби у військовому резерві (ч. 1 ст. 29 Закону). Крім того, у ст. ст. 26–1–32 зазначеного Закону передбачено проходження служби у військовому резерві і виконання військового обов'язку в запасі.

Положення про проходження громадянами України служби у військовому резерві Збройних сил України, затверджене Указом Президента України від 29 жовтня 2012 р. № 618/2012, визначає порядок добору, умови прийняття громадян України на службу у військовому резерві Збройних сил та проходження ними служби у військовому резерві [2].

Згідно з п. 4 зазначеного Положення, громадяни, які виконують військовий обов'язок шляхом проходження служби у військовому резерві, є резервістами.

Громадяни, прийняті на службу у військовому резерві, під час проходження перших зборів складають Військову присягу на вірність українському народу в порядку, визначеному Статутом внутрішньої служби Збройних сил України, якщо не склали її раніше (п. 7 Положення).

Крім того, вони проходять підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації.

Згідно з п. 9 Положення, резервісти вважаються такими, що виконують обов'язки служби у військовому резерві:

– на території військової частини, в якій вони проходять службу у військовому резерві, або в іншому місці її проходження протягом службового (навчального) часу, зокрема, заняття, перерви, встановлені розпорядком (розкладом занять);

– на шляху прямування до місця виконання обов'язків служби у військовому резерві або зі служби, під час службових поїздок;

– поза військовою частиною, якщо перебування там передбачене обов'язками резервіста або наказом відповідного командира (начальника) військової частини (установи) [2].

Протягом трьох днів після виклику резервістів для виконання обов'язків служби у військовому резерві або призову на військову службу командири (начальники)

військових частин (установ) надсилають списки резервістів із зазначенням військово-облікових спеціальностей та посад, на які вони призначені, до військових комісаріатів, в яких резервісти перебувають на військовому обліку (п. 34 Положення).

Початком проходження служби у військовому резерві є день видання наказу керівника органу військового управління, військового командування (командира військової частини) про прийняття громадянина на службу у військовому резерві і призначення на посаду, яка комплектується резервістом.

Закінченням проходження служби у військовому резерві є день закінчення строку контракту або інший день, вказаний у п. 30 Положення про проходження громадянами України служби у військовому резерві Збройних сил України, але не раніше дня видання наказу командира військової частини про звільнення резервіста зі служби у військовому резерві згідно зі ст. 1 Положення про проходження громадянами України служби у військовому резерві Збройних сил України, затвердженого Указом Президента України від 29 жовтня 2012 р. № 618/2012 [2].

Військовими злочинами визнають ті суспільно небезпечні дії військовозобов'язаних, які здійснені проти встановленого порядку несення або проходження військової служби в період проходження зборів (підготовки). Що стосується резервістів, то суб'єктами військових злочинів у разі їх вчинення, передбачених ст. ст. 402–422, 425–435 р. XIX Особливої частини КК, вони будуть за умови виконання обов'язків служби у військовому резерві під час проходження зборів (підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації).

Кримінальна відповідальність суб'єктів військових злочинів за статтями р. XIX Особливої частини КК має свої особливості. Так, в окремих диспозиціях правових норм, передбачених ст. ст. 402–422, 425–435 КК, як суб'єкти цих злочинів зазначаються лише військовослужбовці. Зокрема, це зазначено в ст. 406, у ч. ч. 1–5 ст. 407, ч. ч. 1, 4 ст. 409, ст. ст. 410, 425, 426; ч. ч. 1, 3–5 ст. 426–1, ст. 431. Щодо військовозобов'язаних та резервістів, то вони виконують військовий обов'язок не лише під час проходження зборів, а й у запасі. Будучи в запасі, вони не можуть нести відповідальність за злочини проти встановленого порядку проходження військової служби за ст. ст. 407–409 КК України. Тому в разі ухилення військовозобов'язаного від проходження навчальних (чи перевірних) зборів, передбачена кримінальна відповідальність за ч. 2 ст. 337 КК.

Як зазначає С.І. Дячук, «практично неможливим є вчинення військовозобов'язаними будь-яких військових злочинів в умовах воєнного стану, у тому числі злочинів, передбачених ст. ст. 427, 429–435, оскільки з початком воєнних дій усі військовозобов'язані призиваються на військову службу і набувають статусу військовослужбовця» [3, с. 447]. В Україні, згідно із Законом «Про Єдиний державний реєстр військовозобов'язаних» від 16 березня 2017 р., запроваджено Єдиний державний реєстр військовозобов'язаних [4]. Цей Закон регулює відносини у сфері державної реєстрації громадян України, які перебувають у запасі для комплектування Збройних сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань на особливий період, а також для виконання робіт із забезпечення оборони держави, та осіб, приписаних до призовних дільниць.

Крім того, військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів можуть бути визнані суб'єктами військових злочинів, передбачених ст. ст. 402–405, 411–422 КК України, оскільки в такому разі відсутні будь-які обмеження до застосування правил, передбачених ч. 1 ст. 401 КК.

Для визнання військовослужбовця суб'єктом військового злочину не має значення факт прийняття чи неприйняття ним Військової присяги. Із цього правила є лише два винятки: оскільки ст. 128 Статуту гарнізонної та

вартової служб Збройних сил України і ст. 335 Статуту внутрішньої служби Збройних сил України заборонено призначати до варті і на бойове чергування військовослужбовців, які не склали Військової присяги, не засвоїли програми підготовки молодого солдата, не засвоїли програми відповідної підготовки в установленому обсязі, такі військовослужбовці не можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за ст. ст. 418 і 420 КК. У деяких інших випадках (скажімо, у разі вчинення злочинів, пов'язаних з ухиленням від військової служби) цей факт може розглядатися лише як обставини, що пом'якшують покарання (ч. 2 ст. 66 КК України).

Деякі військові злочини можуть бути вчинені не кожним військовослужбовцем, а лише особами, що мають спеціальні ознаки. Так, військові службові злочини можуть скоїти лише командири, начальники й інші військові службові особи, невиконання наказу начальника – тільки підлегли, а суб'єктами злочинів, передбачених ст. 418 КК, можуть бути визнані тільки особи, що входять до складу варті (вахти) чи патруля. У наведених випадках для притягнення особи до відповідальності за тією чи іншою статтею КК необхідно встановити, що вона мала відповідні спеціальні ознаки.

За загальним правилом, особа, яку незаконно (наприклад, через недосягнення нею певного віку або непридатність до військової служби за станом здоров'я) призвано на військову службу, не є суб'єктом військових злочинів. За наявності необхідних підстав така особа повинна нести відповідальність за вчинення іншого, невійськового злочину.

Відповідальність за військовий злочин також виключено, якщо вчинення такого злочину було безпосередньо пов'язане з непридатністю особи до військової служби взагалі або до її окремих обов'язків за станом здоров'я, що виникла в період проходження військової служби. Насамперед це треба враховувати в разі притягнення особи до відповідальності за злочини, які не є насильницькими. Варто зазначити, що в такому разі особа звільняється від кримінальної відповідальності на підставі сукупності і з урахуванням всіх обставин кримінального провадження.

У разі вчинення вперше військовослужбовцями, які стали непридатними за станом здоров'я до військової служби в період її проходження, злочинів невеликої або середньої тяжкості, зокрема, навіть якщо вчинення таких злочинів і не було безпосередньо зумовлене станом їхнього здоров'я, їх може бути звільнено від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки, відповідно до ст. 48 КК, крім корупційних злочинів, передбачених ст. 410 КК. А відповідно до ч. 4 ст. 401 КК України, особа, яка вчинила військовий злочин, може бути звільнена від кримінальної відповідальності згідно зі ст. 44 КК із застосуванням до неї заходів, передбачених Дисциплінарним статутом Збройних сил України.

Іноді здійснене діяння є прямим наслідком хвороби чи фізичних недоліків суб'єкта, визнаного на цій підставі непридатним до військової служби. У такому разі діяння, здійснене без вини, не утворює складу злочину.

За злочини проти встановленого законодавством для них порядку несення або проходження військової служби, скоєні військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів, несуть відповідальність, як це зазначено в ст. 401 КК, військовослужбовці Збройних сил України, Служби безпеки України, Державної прикордонної служби, Національної гвардії України, Управління державної охорони України й інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, Державної спеціальної служби транспорту, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, а також інші особи, визначені законом.

Зокрема, така вказівка міститься в п. п. 7–8 наказу Генерального Прокурора від 29 серпня 2014 р. № 12Гн (зі змі-

нами від 20 жовтня 2014 р.) «Про особливості діяльності військових прокуратур», де зазначено: «Слідчим військових прокуратур здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. ст. 402–421, 425–435 КК України, а також вчинених військовослужбовцями правоохоронних органів та іншими особами, зазначеними в ч. 4 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України, які проходять службу та/або працюють у державних органах чи установах, указаних у п. 1 цього наказу». Крім того, «розслідування кримінальних правопорушень, вчинених групою осіб, здійснювати в повному обсязі слідчими військових прокуратур, якщо хоча б один зі співучасників є особою, зазначеною в п. 7 цього наказу, або хоча б один зі злочинів є військовим» [5]. Тому на слідчих військових прокуратур покладено проведення досудового слідства з додержанням підслідності, визначеної ст. 216 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України, у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені:

1) військовослужбовцями Збройних сил України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Управління державної охорони України, Державної спеціальної служби транспорту Міністерства інфраструктури України, а також відрядженими до державних органів та цивільних установ;

2) працівниками Міністерства оборони України, Збройних сил України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Національної гвардії України, Державної прикордонної служби України, Управління державної охорони України, Державної спеціальної служби транспорту Міністерства інфраструктури України, якщо злочини вчинені у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків або в розташуванні військових частин (підрозділів, військових об'єктів), на підприємствах їм підприємствах та в установах;

3) службовими особами підприємств, установ, організацій оборонно-промислового комплексу;

4) службовими особами інших суб'єктів господарської діяльності незалежно від форм власності – виконавцями державного оборонного замовлення, підприємств-зберігачів мобілізаційного резерву в разі вчинення злочину щодо цього виду майна;

5) службовими особами спеціальної міліції (поліції – М. К.) Міністерства внутрішніх справ України;

6) військовозобов'язаними під час проходження ними зборів;

7) військовослужбовцями і працівниками Збройних сил України й інших військових формувань, працівниками органів внутрішніх справ та інших державних органів і цивільних установ України під час участі в міжнародних миротворчих операціях поза межами України в складі миротворчих контингентів і миротворчих персоналів, якщо інша підслідність не визначена відповідними нормативно-правовими актами.

Підслідність кримінальних проваджень слідчим військових прокуратур визначається на момент вчинення злочину вищезазначеними особами.

До відповідальності за деякими статтями КК може бути притягнуто військовополонених. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими 1949 р. у ст. 82 встановлює, що військовополонені підпорядковуються законам, статутам і наказам, які діють у збройних силах держави, що тримає в полоні та яка має право вжити судових чи дисциплінарних заходів щодо будь-якого

військовополоненого, який порушив ці закони, статuti і накази. Кримінальна відповідальність військовополонених настає за законом держави, яка тримає в полоні, на загальних підставах із військовослужбовцями цієї держави. Справи щодо військовополонених підсудні військовим судам (ст. ст. 84, 87, 99 Конвенції). Але за втечу з полону, спробу втечі і співучасть у втечі військовополонені не можуть бути притягнені до кримінальної відповідальності. За спробу втечі і співучасть у втечі до них можуть застосовуватися заходи дисциплінарного стягнення (ст. ст. 91, 92, 93 Конвенції) [6, с. 95–96].

Військові злочини можуть бути вчинені за навмисної спільної участі двох чи більше осіб у формі простої чи складної співучасті. Військовослужбовці і призвані на збори військовозобов'язані та резервісти можуть виступати виконавцями військового злочину, а також організаторами, підбурювачами, пособниками. Особи, прирівняні до військовослужбовців, також можуть бути як виконавцями, так і співучасниками злочинів, що кваліфікуються за відповідними статтями р. XIX Особливої частини КК. Зокрема, у ч. 3 ст. 401 КК передбачено, що «особи, не зазначені у цій статті, за співучасть у військових злочинах підлягають відповідальності за відповідними статтями цього розділу» [7].

Військові злочини належать до злочинів зі спеціальним суб'єктом. Тому цивільні особи (невійськовослужбовці) не можуть бути їх виконавцями, але можуть бути підбурювачами, пособниками чи організаторами.

Особи, які не є військовослужбовцями, не можуть бути і співвиконавцями військового злочину. Можливі випадки, коли військовослужбовець безпосередньо не бере участі у виконанні об'єктивної сторони складу військового злочину, а схиляє до цього цивільних осіб. У подібних випадках має місце так зване посереднє виконання військового злочину, в якому виконавцем визнається військовослужбовець, пособником – цивільна особа.

Аналогічної позиції дотримується і М.І. Хавронюк, який зазначає: «<...> у разі, коли військовослужбовець і цивільна особа спільними зусиллями виконують об'єктивну сторону військового злочину, остання несе відповідальність за вчинення військового злочину як пособник (кваліфікуюча ознака «за попередньою змовою групою осіб» у цьому випадку не застосовується). Так само кваліфікуються і дії цивільної особи, яка вчинила діяння, що містить ознаки військового злочину, замість військовослужбовця (наприклад, якщо військовослужбовець схилив цивільну особу до умисного знищення військового майна. При цьому такий військовослужбовець визнається виконавцем злочину)» [8, с. 91].

Висновки. Отже, суб'єктами військових злочинів, передбачених ст. ст. 402–422, 425–435 КК України, можуть бути, у разі їх вчинення, громадяни України (військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів), а в окремих випадках іноземці й особи без громадянства, військовополонені, придатні за станом здоров'я до військової служби, а також інші особи, визначені законом, у разі порушення встановленого законодавством порядку проходження або несення військової служби за умови досягнення віку, з якого настає кримінальна відповідальність. Крім того, за умисну співучасть у військових злочинах, передбачених у р. XIX Особливої частини КК України, на умовах, визначених у ст. ст. 26–31 КК, підлягають кримінальній відповідальності й інші фізичні особи як організатори, підбурювачі та пособники.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України в редакції від 4 квітня 2006 р. № 3597-IV / Верховна Рада України. Офіційний вісник України. 2006. № 17. Ст. 1261.
2. Положення про проходження громадянами України служби у військовому резерві Збройних сил України: Указ Президента України від 29 жовтня 2012 р. № 618/2012. Офіційний вісник України. 2012. № 83. Ст. 3348.
3. Дячук С.І. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини). Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за заг. ред. В.Г. Гончаренка, П.П. Андрушка: у 3 кн. Київ, 2005. Кн. 3: Особлива частина. Коментарі до ст. ст. 255–447 Кримінального кодексу України. 584 с.
4. Про Єдиний державний реєстр військовозобов'язаних: Закон України від 16 березня 2017 р. № 1951-VIII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 18. Ст. 217.
5. Про особливості діяльності військових прокуратур: наказ Генеральної Прокуратури України від 29 серпня 2014 р. № 12гн / Архів Генеральної Прокуратури України за 2014 р.
6. Женевская конвенция от 12 августа 1949 г. об обращении с военнопленными. Женевские конвенции от 12 августа 1949 г. и Дополнительные протоколы к ним. Москва, 1994. 320 с.
7. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2001. № № 25–26. Ст. 131.
8. Військові злочини: коментар законодавства / М.І. Хавронюк, С.І. Дячук, М.І. Мельник; відп. ред.: М.Д. Дрига, В.І. Кравченко. Київ, 2003. 272 с.

УДК 343.01

ВПЛИВ ІДЕОЛОГІЇ НА ВИЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ НОРМИ

INFLUENCE OF IDEOLOGY ON THE DEFINITION OF CRIMINALLY- LEGAL NORM

Коломієць Ю.Ю.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінального права

Національного університету «Одеська юридична академія»

У статті встановлюється вплив ідеології на визначення кримінально-правової норми, з'ясовується значення нетрадиційного розуміння кримінально-правової норми для науки та практики. Пропонується визначення кримінально-правової норми, яке відповідало б сучасному рівню розвитку науки кримінального права та потребам практики. Робиться акцент на тому, що, будучи інструментом ідеологічного впливу, право повинно мати властиві тільки йому специфічні ознаки, що відрізняють його від інших засобів впливу на поведінку людей. Однією з таких ознак є те, що право має державно-нормативний характер – встановлюється державою та закріплюється в нормативно-правових актах.

Ключові слова: кримінально-правова норма, кримінально-правова ідеологія, кримінальне право, кримінальне законодавство, кримінально-правовий вплив.

В статье выясняется влияние идеологии на определение уголовно-правовой нормы, определяется значение нетрадиционного понимания уголовно-правовой нормы для науки и практики. Предлагается определение уголовно-правовой нормы, которое соответствовало бы современному уровню развития науки уголовного права и потребностям практики. Акцентируется внимание на том, что, будучи инструментом идеологического воздействия, право должно обладать присущими только ему специфическими признаками, отличающими его от других средств воздействия на поведение людей. Одним из таких признаков является государственно-нормативный характер права, которое устанавливается государством и закрепляется в нормативно-правовых актах.

Ключевые слова: уголовно-правовая норма, уголовно-правовая идеология, уголовное право, уголовное законодательство, уголовно-правовое воздействие.

The article reveals the influence of ideology on the definition of the criminally-legal norm, establishes the importance of non-traditional understanding of the criminally-legal norm for science and practice. A definition of the criminally-legal norm is proposed, which would correspond to the current level of development of the science of criminal law and the needs of practice. The emphasis is placed on the fact that, as an instrument of ideological influence, the law must have inherent specific features that distinguish it from other means of influencing people's behavior. One of such signs is that the law has a state-normative character – it is established by the state and fixed in the regulatory legal acts.

Key words: criminally-legal norm, criminally-legal ideology, criminal law, criminal legislation, criminally-legal influence.

Постановка проблеми. Кримінально-правова ідеологія, будучи системою світоглядних ідей про сутність та зміст охоронної функції кримінального права, а також про механізм її реалізації через символічні (словесно-теоретичні та знаково-образні) форми за допомогою державних та соціальних інститутів, що впливають на суспільну й індивідуальну свідомість та підсвідомість людей, є «духом» кримінального права, який матеріалізується в «букві» кримінального закону. Кримінально-правова ідеологія відіграє провідну, визначальну роль стосовно кримінального права та законодавства. Невідповідність між кримінально-правовою ідеологією, кримінальним правом та законодавством означає, що творці ідеології або не встигли змінити наявну форму, або припустилися помилки під час її ство-

рення. Зазвичай форма, яка не відповідає змісту, існує не довго, за винятком тих випадків, коли невідповідність між формою та змістом є вигідною. В умовах правового хаосу та соціально-політичної кризи в юридичній літературі з'являються пропозиції відмовитися від традиційного розуміння кримінально-правової норми.

Стан опрацювання. Традиційно кримінально-правову норму розуміють як правило поведінки, яке встановлює заборону на вчинення певних діянь або наказує вчинити певні дії або бездіяльність. Вважається, що це правило встановлено державою і закріплено в Кримінальному кодексі. Нетрадиційне розуміння кримінально-правової норми запропонували І. Митрофанов і В. Туляков. Наприклад, І. Митрофанов стверджує, що «під нормою кримінально-